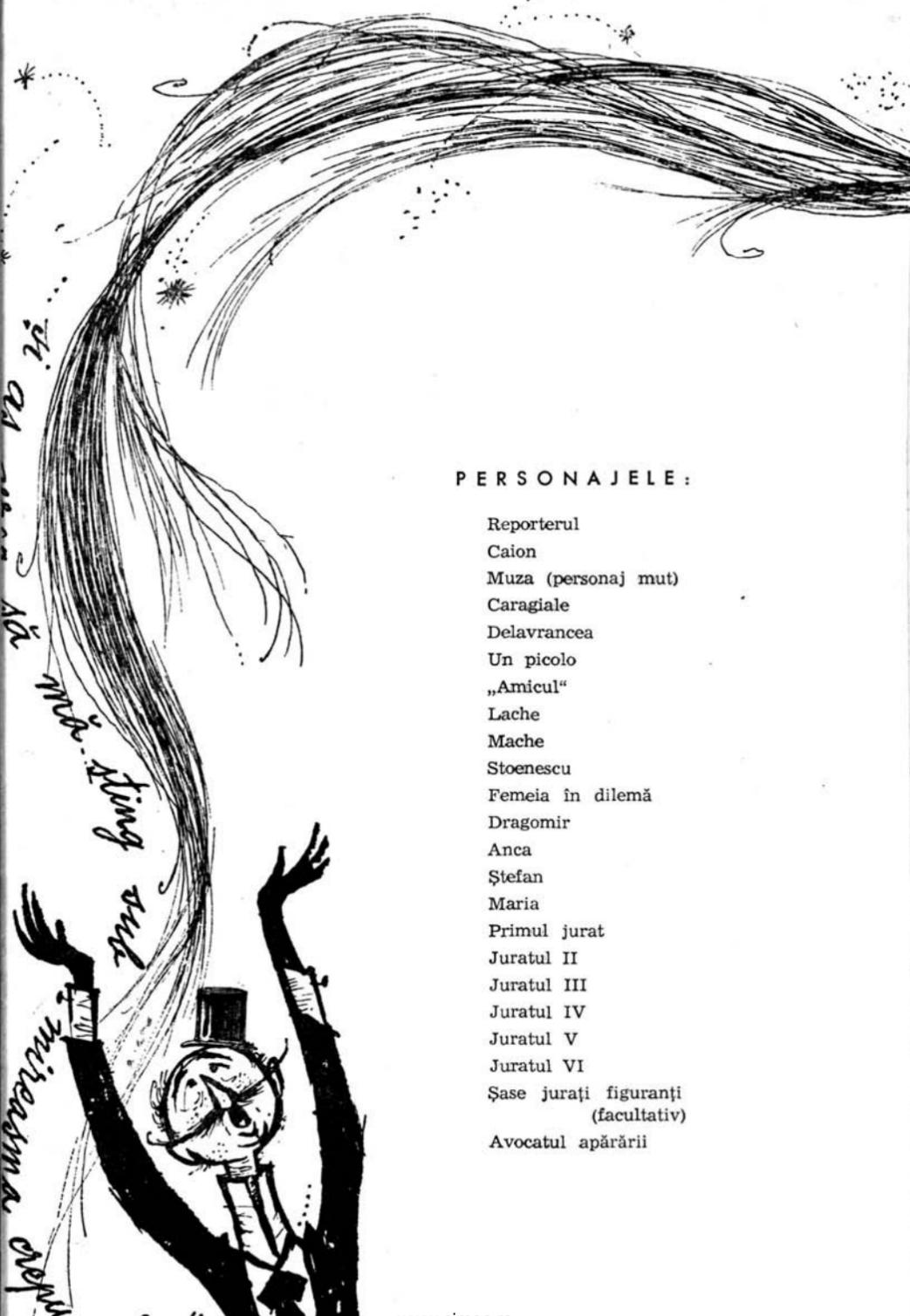

Procesul

Comedie în 6 tablouri
de Mircea Ștefănescu

PERSONAJELE :

Reporterul
Caion
Muza (personaj mut)
Caragiale
Delavrancea
Un piccolo
„Amicul“
Lache
Mache
Stoenescu
Femeia în dilemă
Dragomir
Anca
Ștefan
Maria
Primul jurat
Juratul II
Juratul III
Juratul IV
Juratul V
Juratul VI
Șase jurați figuranți
(facultativ)
Avocatul apărării

T A B L O U L 1

E luminată numai partea din față a scenei.

(Apare Reporterul și se adresează publicului.)

REPORTERUL: ...Onorată opinie publică!

În calitatea mea de reporter al întâmplărilor de tot felul, e firesc să mă adresez și azi tot ție, cu care mă tu-tuiesc de cînd lumea și cu care am o permanentă legătură spirituală. Fiindcă tot ce se întîmplă, sau nu se întîmplă, în acest năzdrăvan București al anului 1902, intră prin gura mea în urechile tale și, din urechile tale, se întoarce înflorit pe gura ta, care nu cunoaște, sărmana, nici frînă, nici odihnă... (Și — dacă-mi dai voie să fac o paranteză — tot e bine că, din două urechi, iese pe o singură gură... căci ce ne făceam dacă mama Natura ar fi fost denaturată și ți-ar fi dăruit o singură ureche și două guri, care să înflorească, fiecare după fan-tezia ei, ce i-a fost vestit urechea?...)

Știu, iubită gură a lumii, că, lacomă de zvonuri, aștepti de la mine tot ce este nou... cît mai nou... dacă se poate și un fapt care nu s-a născut încă, dar pe care eu să-l simt că se plămă-dește undeva... (miroase aerul) undeva... Da, mirosul nu mă înșală nici de data asta. (Se apropie și mai mult de rampă și vorbește confidențial.) Cred că se pregătește ceva senzațional în lumea literaților noștri. Cred că se ascut în umbră armele împotriva unui

om care, la ora asta, nici nu poate bănuși ce-l așteaptă... Cine e agresorul și cine e omul? Îi voi ruga să iasă, pe rînd, din ceața în care se urzește viitorul. (Se retrage un pas de la linia centrală a scenei și bate din palme. Luminat de reflector, Caion se des-prinde din fundalul neutru și înain-tează pînă la rampă, în timp ce Re-porterul anunță.) Agresorul: Con-stantin Al. Ionescu!

(Nu interesează identitatea fizică a lui Caion, pe care de altfel nici n-o cunoaștem; îl prezentăm simbolic ca pe un neisprăvit ambițios, invidios și trufaș; nu strică să fie puțin gingav: procedeul folosește aici ca să arate mai bine în ce limbric se poate ascunde puterea calomniei.)

CAION (jignit): Vă rog să nu mă mai prezentați sub numele necunoscut al tatălui meu. (Trufaș, ridicîndu-se cît poate pe virful ghetelor, pentru a părea mai mare.) Eu semnez CAION!

REPORTERUL: A, scuzați. (Publicu-lui.) Vă prezint pe domnul Caion, în vîrstă...

CAION: Ce importanță are, cînd „pentru-un suflet mare, valoarea nu așteaptă ca vîrsta s-o măsoare”! (Reporterul i-a primit declamația cu gura căscată.) În orice caz, precoce!

REPORTERUL (recules): A, da, ca

Don Rodrigo... și, în plus, redactor...
CAION (se întinde în sus cît poate):
PRIM-redactor al „Revistei literare“...

REPORTERUL: De sub direcția lui Th. M. Stoenescu.

CAION (pufnește disprețuitor): De formă... Eu conduc revista și fac ce vreau! Căci „pentru-un suflet mare, valoarea nu aș...”

REPORTERUL: Da, am reținut: precoco! Tocmai de aceea, despre ce ne-ai putea spune câteva cuvinte, pentru ca opinia publică să vă prețuiască așa cum se cuvine?

CAION (ritos): Despre personalitatea mea! (Face un efort și mai mare ca să pară mai înalt.)

REPORTERUL: O, pardon... Îmi dați voie să vă completez puțin personalitatea. (Bate din palme și apare, pe un preș rulant — ar fi de dorit printr-o trapă —, baza mai lată a unui soclu de statuie. Cu un gest, îl invită pe Caion să urce.) E locul dumneavoastră rezervat.

CAION (ducînd două degete la pălărie, se urcă pe soclu. Își ia o poză și mai trufașă, care va contrasta, după primele replici, cu tonul tînguitor): Acum, mă puteți intervieva.

REPORTERUL: E adevărat, domnule Caion, că, în ultimul timp, una dintre fețele... sau, pardon, SUPRAfețele multiplei dumneavoastră personalități, v-a fost jignită? Și de cine?

CAION: Am fost grav jignit de acel analfabet, care nu-și poate dovedi mai mult de patru clase gimnaziale și care are totuși îndrăzneala să conducă revista „Moftul Român“...

REPORTERUL: ...unde parodiază pe poeții decadenți...

CAION: ...și unde și-a bătut joc de o poemă a mea în proză (strigînd printre lacrimi) în care cîntam părul iubitei mele!!!

REPORTERUL (falsă indignare): Cum!... și nu v-a publicat-o?

CAION (urlet de fiară rănită): Ba daaa! Dar cum!... (Pe ton plîngăreț, aproape ingenuu.) După ce mă prezintă cititorilor sub titlul „Un frizer-poeet și o damă care trebuie să se scarpine-n cap“ ca pe un poet „lirico-decadento-simbolisto-mistico-capilaro-secesionist“... îmi spune că sînt „turbat de impresia stupefiantă ce mi-a produs-o capelura d-auro-blondo-irizo-bronzată a aceleia care etc.“ (Hohot de plîns.) Et caetera!

REPORTERUL: Or, probabil că dumneavoastră nu erați chiar turbat, ci doar inspirat.

CAION (i se luminează fața): O, da! REPORTERUL: Puteți să ne citați și nouă măcar un fragment din poema respectivă?

CAION (i s-au uscat lacrimile; lacom): V-o recit toată!

(Se aud voci, din diferite puncte ale scenei: Nu! Nu! Nu! Nu!)

REPORTERUL: E glasul opiniei publice, care vă invită să-i prezentați doar două-trei mostre din inspirația dumneavoastră. (Îi face semn să înceapă.)

CAION (se înalță pe vîrfuri și anunță titlul): Capul ei! Părul aceleia care... (Vrea să se mai înalțe, nu poate, se uită la Reporter.)

(Reporterul se apropie de baza soclului și apasă cu piciorul pe o pedală laterală, care face să funcționeze soclul ca scaunele bărbierilor. Astfel, partea mobilă a soclului, pe care stă Caion cu picioarele, se ridică și putem citi pe fața ei, în litere mari de aur: CAION.)

CAION (coboară, citește și, cu un gest de autoadmirație, se descoperă în fața numelui său; apoi se acoperă, își reia locul pe soclu și, trufaș și inspirat, recită): „În flacăra adormită a părului ei resfirat, plutește patima sufletului meu bolnav“. (Într-o parte a scenei se luminează ființa iubitei cîntate, cu păr de lungi flăcări despletite și răvășite. Caion o privește extaziat; ea îl privește disperată.) „Poezia astrală a unei lumi divine se află cuprinsă în părul ei înflăcărat“. (Din părul iubitei, care, sătulă pînă în gît, îl roagă să tacă, ies scînteii.) „Și aș vrea să mă sting sub mireasma crepusculară a părului ei, să mă sting de dragoste“... (Ea se roagă cerului să-i împlinească dorința.) „Și e o întregă lume, o lume plină de farmec, în părul ei sublim, haos profund“... (Trecere bruscă de ton.) Și-ai citit ce spune analfabetul despre această lume din părul ei înmiresmat?

REPORTERUL: Da. „De atîta lume în capul dumneaei — ți-u minte fraza din „Moftul Român“ — tare trebuie să se scarpine iubita dumitale. De ce nu-i dai mai bine și nițică alifie calmantă, pe lingă atîta iritantă proză?“

(Scărpinându-se frenetic în cap, iubita evocată dispăre, fugind în întuneric.)

CAION (privind în urma ei): Așa m-a părăsit... Numai sub biciul zeflemei, o muză a putut să plece, scărpinându-se, din viața unui poet! Ah, cât îl urăsc pe acest pretins scriitor și cât îl înțeleg pe Dimitrie Sturdza că l-a respins de la premiul Academiei, pentru motive de imoralitate și tendință antinațională! Ce avertisment ne-a dat nouă, generației tinere, împotriva acestui defăimător al societății românești! Îl distrug!

REPORTERUL: Tocmai: cafeneaua vorbește că ați fi descoperit că pieșa lui, „Năpasta”, este plagiată...

CAION: Da, am descoperit plagiatul și-l voi denunța opiniei publice!

REPORTERUL: Totuși, un atac de acest fel împotriva unui dramaturg de reputația lui Caragiale... Nu vi se pare că lupta ar putea fi... cam inegală... pentru dumneavoastră?

CAION: Nu! Pentru că nu sînt singur! Am spatele bine apărat! (Apar, nevăzuți de Reporter, trei tipi, respectiv din speța „Cațavencu”, „Dădănaș”, și „Farfuridi”.) Și am documente zdrobitoare! Datorită lor, îl voi ataca de la înălțimea la care mă va ridica opinia publică!

REPORTERUL (publicului, confidențial și îngrijorat): Hm... documente zdrobitoare... spatele bine apărat... (Pune piciorul pe pedala soclului. Scăzîndu-l, sau scufundîndu-l cu trapa, urmează către public, în care timp cei trei tipi dispar.) Cînd te uiți la el și-l vezi așa neisprăvit, ai zice că-l suflă și cade... Se pare, totuși, că ăștia sînt mai periculoși! (De la un timp a pedalat în vînt, în virtutea inerției. Acum observă că soclul și Caion au dispărut. Răsuflă ușurat.) Uff!... Și, ca să spun drept, mi se făcuse dor să mai văd și un om! (Face un semn în sus și niște trîmbițe emit un semnal solemn.)

(Luminat de reflector, Caragiale se desprinde din fundalul neutru și înaintează pînă la rampă. E cu pălăria pe cap și ne aduce imaginea lui cunoscută, din anii maturității. Pe drumul spre rampă, difuzoarele podului scenic împrăstie asupra-i, ca într-o salvă de apoteoză, o ploaie de aplauze.)

REPORTERUL (cu un gest scurt, oprește manifestația difuzoarelor și, eventual, pe a publicului, avertizînd pe un ton discret): Nu! Vă rog, nu vă grăbiți cu aplauzele. Mă doare că trebuie s-o spun, dar nu se știe niciodată — sau, în orice caz, pînă la proba contrară — pe ce bază falsă s-a putut clădi celebritatea unui om. (Încet de tot.) Mie, ca să fiu sincer, neisprăvitul ăla mi-a băgat un cui în inimă. (Tare, lui Caragiale.) O să vă rog, maestre, să răspundeți la cîteva întrebări... A, pardon... (Gata să bată din palmă.) Nu doriți să vă procurăm un soclu, de pe care să ne vorbiți?

CARAGIALE (îi sclipesc ochii): Nu. Prefer să mă vedeți în mărime naturală.

REPORTERUL (către public): Pe maestrul Caragiale nu e nevoie să ți-l prezint.

CARAGIALE: Așa crezi dumneata? Ia întreab-o pe frumoasa jună de colo, cine e Caragiale?

O VOCE (prin difuzor): Vai, cum n-o să știu! Domnul Caragiale este patronul berăriei „Gambinus”, din Piața Teatrului Național.

CARAGIALE: Vezi că, totuși, am și o legătură cu teatrul... Da, dragul meu, asta sînt: scriitor și berar.

REPORTERUL: Atunci, îmi îngăduiți să vă întreb de ce, fiind scriitor — și scriitorul care sînteți! —, ați simțit nevoia să vă faceți și berar?

CARAGIALE: Simplu, dragul meu: m-am făcut berar, ca să pot trăi...din scris.

REPORTERUL (publicului, scuzîndu-l): Maestrul Caragiale este cunoscut ca un om glumeț...deși se pare că adesea — și cu asta a cam enervat pe mulți — moneda pe care o aruncă domnia-sa în circuit ca pe o glumă are și un revers: e partea care ustură. (Lui Caragiale.) Sînteți bun să fiți ceva mai clar, maestre?

CARAGIALE: Bietul meu Eminescu n-a fost și el funcționar, ca să poată trăi... din scris? Iar eu, ca să mă pot menține ca scriitor, ce n-am făcut!

REPORTERUL: Multe?

CARAGIALE (mucalitul din el nu se poate abține): „Păi să le numărăm, coane Fănică!” (Numără pe degete, împreună cu Reporterul.) Am fost corector... girant responsabil... meditor la copii... revizor școlar... funcționar la Regie... (numără pe mîna cealaltă) profesor de

liceu... berar în Gabroveni... restaurator în gara Buzău... registrator la Regia Monopolurilor Statului... și încă o dată berar... (*Stringind pumnii.*) Zece!

REPORTERUL (*rizind*): Plus moștenitor: unsprezece!

CARAGIALE: Ei da, „neavind un unchi în America, a trebuit să mă mulțumesc cu o mătușă în Europa“... Dar vezi că statul nostru constituțional n-are grijă să asigure fiecărui scriitor o mătușă prin care să aibă de la cine spera îmbunătățirea existenței cotidiane!

REPORTERUL: Totuși, ați scris mult...

CARAGIALE: Rămîne de văzut, în viitor, dacă am scris în adevăr CEVA.

REPORTERUL: În orice caz, operele dumneavoastră v-au adus venituri...

CARAGIALE: Dacă ții să știi, „în anii cei mai buni, rețeta totală a lucrărilor mele n-a depășit 2.300 lei“.

REPORTERUL (*uimit*): Asta e tot cu ce v-ați ales de pe urma muncii dumneavoastră?

CARAGIALE (*mucalit*): Ei, nu! Cum îți închipui așa ceva? Am mai avut parte și de alte răsplătiri... Ce vrei? Pentru că am o belea de ochi care vede tot ce e strîmb și o afurisită de gură care dictează condeiului să nu ierte... „O noapte furtunoasă“ mi-a fost fluierată, ciuntită, înjurată și scoasă imediat de pe afiș... „D-ale carnavalului“, de asemenea fluierată... volumele „Teatru“ și „Năpasta“ respinse de la...

REPORTERUL (*a tresărit*): A, da!... „Năpasta“...

CARAGIALE: Ce este?

REPORTERUL (*stingherit*): Nu... nu c-ar fi ceva, dar... v-aș întreba, așa, din curiozitate... (*Tace.*)

CARAGIALE: Păi, dacă ești așa curios, de ce taci?

REPORTERUL: Maestre... dumneavoastră n-ați scris piese cu țărani... nici pînă la „Năpasta“... nici după... Cum v-a venit inspirația să scrieți această piesă? În fine... care ar fi sursa ei reală... adevărată?

CARAGIALE (*sincer, nebănuitor*): Păi să vezi, dragul meu... pornirea piesei mi-a venit direct din viață.

REPORTERUL (*căruia nu i-a ieșit cuil din inimă*): Daa...?

CARAGIALE: Da. Uite, acum aproape douăzeci de ani, pe cînd eram revizor școlar în Argeș, m-am oprit

o dată în satul Tigveni, de pe malul Topologului, la un han...

(*Într-o parte a scenei, se luminează un fragment de decor: o tejghea, la care hangiuul dă unui flăcău o țuică; o masă, la care un țăran — e Dumitru, soțul răposat din „Năpasta“, și ne aflăm astfel în preambulul piesei scrise mai tirziu de Caragiale — e servit de o țărancă tinădră și extrem de frumoasă. Caragiale intră în han și, stînd în picioare la tejghea, bea o halbă. Hangiuul observă că Dumitru strînge mîna fetei, care îi suride fericită. Caragiale, care a urmărit și el scena, plătete, dar hangiuul nu-l mai vede; încrunțat, privind cu ură pe Dumitru, strînge pumnul pe un cuțit. În drum spre ușă, Caragiale se adresează flăcăului.*)

CARAGIALE: Măi, dar frumoasă fată aveți voi la cîrciuma voastră!

FLĂCĂUL: Hei, boierule... pentru fata asta o să se facă moarte de om!

CARAGIALE (*iese din han. Decorul se stinge. Caragiale revine lîngă reporter*): Așa s-au născut, în mintea mea, personajele din „Năpasta“, cu drama lor. I-am zis fetei Anca și am măritat-o cu cel de la masă, Dumitru; i-am zis cîrciumarului Dragomir și l-am pus să-l înjunghie din gelozie pe Dumitru, dinainte de ridicarea cortinei. Restul, îl știi din piesă... Dar ce e? Îmi pare că te codești...

REPORTERUL (*iși ia inima în dinți*): Maestre... dumneavoastră știți ce vorbește cafeneaua?

CARAGIALE: Dragă, eu trîncănesc atîta cînd stau cu amicii la o masă, încît nu mai aud ce se vorbește la altele.

REPORTERUL: Nu glumiți, maestre... Îl știți pe Caion.

CARAGIALE: Caion?

REPORTERUL: Cel cu părul iubitei...

CARAGIALE: A, da... Ce e cu el? I-a chelit muza?

REPORTERUL: Vă acuză că ați plagiat „Năpasta“.

CARAGIALE: Că eu am pla... (*Pufnește.*)

REPORTERUL: Nu rîdeți, maestre... Strigă peste tot că are dovezi zdrobitoare.

CARAGIALE: Dovezi? (*Ride.*)

REPORTERUL: Și că o să le publice!

CARAGIALE (*mucalit, prefăcîndu-se îngrijorat*): „C-ești copil?“ (*Izbucnește într-un hohot de ris, prelungit și în întunericul care cuprinde complet scena.*)

T A B L O U L 2

Lumină de amiază. În planul II, cadrul unei uși, cu firma GAMBRINUS scrisă deasupra, de-a-ndoaselea. În planul I, în diagonală față de ușă, o masă de stejar, lustruită, cu două taburete de lemn.

(Caragiale și Delavrancea își iau aperitivul și discută în fața a două numere din „Revista literară“.)

CARAGIALE: Dragă Barbule, pe mine mă indignează doar nerușinarea dobitocului. Acuzațiile lui mă lasă rece. (Pentru că Delavrancea, pe gânduri, mai ia revista s-o răsfoiască.) Ce e?

DELAVRANCEA: Mă uit prin articole, să mai văd. (Citește.) „Se spune odată că-i original nevoie mare“...

CARAGIALE: Adică eu...

DELAVRANCEA: Tu... „și că tot ce-a scris nu-i decît produsul capului dumnealui“.

CARAGIALE (mîna la cap): Adică așa...

DELAVRANCEA: Ăla, ăla... dar acum lasă gluma, că mie nu-mi place treaba asta.

CARAGIALE: Ce, mă, Barbule, o să-l ia cineva în serios?

DELAVRANCEA: Dragă Iancule, eu vorbesc acum ca avocat. Poftim ici. (Citește.) „Acum și această faimă a zburat, căci capodopera sa «Năpasta» nu-i decît o plagiatură după o dramă ungurească intitulată «Nenorocul» și datorită unui Kemeny Istvan, dramă talmăcită pe romînește de către Alexandru Bogdan, în anul 1848, la Brașov. Subiectul ambelor drame este același, doar numele schimbate; încolo e furat pe de-a-ntregul din sacul lui Kemeny, care a rămas un necunoscut, pe cînd domnul Caragiale a devenit cu drama ungurului un mandarin literar de care nimeni, crede domnia-sa, nu trebuie să se atingă.“

CARAGIALE: Și-o să se atingă el!

DELAVRANCEA: Se atinge, Iancule, că uite... (Citește.) „Drama aceasta e imprimată cu litere chirilice și trebuie să-mi exprim admirația pentru domnul Caragiale; eu credeam că nici atîta nu știe... Cartea este foarte rară — și aceasta domnul Caragiale o știa cînd s-a apucat să scrie «Năpasta» — și nici gînd n-avea că taman după atîta vreme plagiatul dumnealui va ieși la iveală și îl va ustura. Iată și corpul delict“... Și te pune pe două co-

loane? Te pune! Și seamănă, mă Iancule? Seamănă!

CARAGIALE: Tu, dacă-mi mai vorbești mult ca avocat, n-o să te convingi numai tu că am plagiat-o, o să mă convingi și pe mine!

DELAVRANCEA: Lasă gluma, iubitu-le...

CARAGIALE: Ba o să mă tem acum de-un mucos obraznic!

DELAVRANCEA: Mucos? O fi... dar, ca să vezi ce pervers e, uite că și la asta îți răspunde dinainte. (Citește.) „Iată o teorie favorabilă hoției de toate genurile: furi, omori, și vine un june polițist“ — adică el: Caion — „și te ia de guler, iar tu“ — adică tu, Caragiale — „tu, fanțos, îi răspunzi: «Fugi domnule, eu sînt hoț bătrîn, mucosule, ce cauți să mă arestezi?»“ (Dă un pumn în masă.) E primejdios, domnule!

CARAGIALE: Eu, cît mă știu cu cugetul curat...

DELAVRANCEA: Dar nu e vorba de ce știi tu, ci de ce va crede lumea! Tu nu știi care e puterea calomniei! Firea oamenilor e bănuitoare.. tu ești dușmănit cu nemiluita.. se vor grăbi mulți să-ți întreină reputația de plagiator...

CARAGIALE: Pe mine, ce mă frămîntă în clipa asta, e doar o simplă curiozitate: cine o fi acest Kemeny? (Răsfoiește puțin revistele.) Coincidența este în adevăr bătătoare la ochi. Dar nu e prima oară cînd, în literatură... Nu, Barbule, să-l lăsăm pe domnul Caion să urle!

DELAVRANCEA (se uită la ceas): E aproape douăsprezece, trebuie să fug la tribunal. (Se ridică.) În orice caz, dacă te răzgîndești și te hotărâști să introducem acțiune pentru calomnie, mă găsești sus la Apel, secția întâi, pînă pe la orele trei... (Îi dă mîna.) Nu trebuie să-l lăsăm să urle, Iancule!

CARAGIALE: Ba o să-mi pese acum de gura lumii! M-oi mulțumi cu stîma cunoscuților.

DELAVRANCEA: Tu crezi că un monument nu poate să fie ros de-un vierme? (Caragiale suride. Delavrancea înalță din umeri și pornește spre ușă. Se oprește.) Iar după trei, sînt acasă. Salve!

CARAGIALE: Fii sănătos și vesel!

(Delavrancea iese. Caragiale rămâne un moment pe gânduri. Își vede halba goală. Bate în masă și strigă.)

CARAGIALE: Mă! Cine e jupîn aici la voi? Nu-i unul Caragiale?

O VOCE: Da, c'oane!

CARAGIALE: Ei, spuneți-i să nu mă lase cu halba goală la masă, că pe urmă nu-i mai calc în prăvălie! Și atît client plătitor avea și el!

VOCEA: Vineee!

(Un piccolo îi va aduce o halbă. Intră pe ușă un „amic“, care manifestă o bucurie exagerată cînd îl vede pe Caragiale. Se repede la el cu mîna întinsă.)

„AMICUL“: A! Să trăiești, iubite amice! Nici nu bănuiești ce fericit sint că te întîlnesc! Ce mai faci, ce mai zici? (Cu ochii pe revistele de pe masă.) Ce mai citești?

CARAGIALE (care a urmărit direcția privirii „amicului“): Precum vezi, „Revista literară“.

„AMICUL“ (insinuant și ironic): E interesantă?

CARAGIALE: Nu știu. N-am citit-o încă.

„AMICUL“: A, nu?

CARAGIALE: Dumneata ai citit-o?

„AMICUL“: Da.

CARAGIALE: Atunci e rîndul meu să te întreb: e interesantă?

„AMICUL“: Ia ghici!

CARAGIALE: Să ghicesc?... Bine, o să încerc... dar, înainte de a ghici, să-ți povestesc o întîmplare... A-nîlînit odată un negustor glumeț pe Nastratin Hogea și i-a zis: — „Hogeo, dacă ghicești ce am eu în basmaua asta, ți-l dau ție să-l faci jumări... Ia ghici!“... Hogea se gîndește și-i răspunde: — „Ia mai spune încă o dată“... — „Dacă ghicești ce e, ți-l dau să-l faci jumări“... — „Nu-i destul atîta, spune Hogea. E prea pe departe. Mai dă-mi un semn măcar, să mă apropiu de-nțeleas“... — „Așa? — adaugă negustorul... Uite: e ceva gogoneț, cu coajă tare, și-năntu, dacă spargi coaja, deasupra e alb și-n mijloc e galben“... — „Ei! zice Hogea, după ce se gîndește bine. Las' că știu acum: ai scobit o gulie și ai vîrît înăuntru o bucătică de morcov...“ (Tace.)

„AMICUL“ (cam descumpănit): Ei da, e bună... și?

CARAGIALE: Și uite că eu n-o să caut, ca Nastratin, prea pe departe înțelesul ghicitorii ce-mi pui. (Îl

privește în ochi, scrutător.) Ce crezi, „amice“: am plagiat, sau n-am plagiat?

„AMICUL“: Apăi vezi c-ai citit? Și atunci eu... care mă știi că nu umblu cu șoalda... ce pot pentru ca să cred, cînd dumneata vii și-mi declară că n-ai citit? Păi s-avem pardon! (Indignat, iese pe ușă.)

CARAGIALE (rămas singur, stă pe gânduri și, punîndu-și revistele în buzunarul surtucului): Să fi avut dreptate Barbu?

(Intră doi vechi cunoscuți ai lui Caragiale: Lache și Mache, oameni de bună credință. Caragiale se bucură cînd îi vede.)

CARAGIALE: A... Lache și Mache... nedespărții!

LACHE-MACHE: Salutăm, nene Iancule!

CARAGIALE: Ce mai faceți, băieți?

MACHE (sincer): Păi cu năpasta asta, nene Iancule...

CARAGIALE (se încruntă): Cu ce... ce năpastă?

LACHE (trage pe Mache de mîneacă): Lasă, Mache...

CARAGIALE: Ba lasă-l să spună.

MACHE: Năpasta care o știi, nene Iancule...

CARAGIALE (enervat): Ba poate că n-o știu! Care?

MACHE: Ei, cu reținerile astea!

CARAGIALE (ușurat): A! cu reținerile... Și tu, Lache?

MACHE: Parcă n-a căzut năpasta și pe capul lui!

LACHE (ca mai sus): Lasă, Mache...

CARAGIALE: Lasă-l, domnule, să spună! Ce năpastă, Lache?

LACHE: Nu-i nici o năpastă, nene Iancule...

MACHE: Ei, nu-i năpastă! Și-ncă ce năpastă! Parcă lui îi ajunge leafa!

LACHE: Hai, hai, nu te mai plînge... c-o fi avînd nenea Iancu destulă năpastă pe capul lui! (Se bate peste gură și-l împinge pe Mache cu sila.) Salutăm, nene Iancule! (O ia spre interiorul localului, pe diagonală, și-l muștră pe Mache.) Bine, mă, vorbești de funie în casa spînzuratului?

MACHE: Da' ce-am zis? (Își dă una peste frunte.) Hi! nu mă gîndisem la asta... (Au dispărut.)

(Caragiale se frămîntă puțin pe loc, apoi se ridică brusc și se grăbește spre ușă.)

PICOLO (îl ajunge alergînd): Domnu' Caragiale!
 CARAGIALE: Ce e?
 PICOLO: Nici dumneavoastră nu plătiți?

CARAGIALE (se caută repede în buzunar, îi dă un bacșiș): Uite, al tău... Consumația... să faci jupîn-tu cinste! (Iese pe ușă și-l auzim.)
 Birjar! La tribunal!

T A B L O U L 3

La redacția „Revistei literare”. Lumină de dimineață. Un afiș al revistei, un birou sărăcăcios, două scaune de lemn.

(Stoenescu, la birou, scrie. Intră Caion, triumfător.)

CAION: Senzație mare în București, șefule! Urlă calea Victoriei... urlă redacțiile... urlă cafenelele... urlă „Carul cu bere”...

STOENESCU: Decît să intri urlînd în redacție, mai bine arată-mi probele plagiatului; le-ai adus?

CAION: Un cuvînt are Caion, șefule! Promis și executat! Uite-le! (Îi dă două file.) Două file din volumul lui Kemeny Istvan... în chirilice. Una, cu titlul...

STOENESCU: M'da... (Descifrează.) „Nenorocul”... tradusă din ungurește și dedicată poporului român de A. Bogdan, Kronstadt, 1848“...

CAION: Și cealaltă, cu paginile 173 și 174, cele de pe care am reprodus scenele denunțate în revistă, cele mai încredinate. Este?

STOENESCU (după cercetarea filelor): Este, Caion... (Răsufală.) Uf! Mi-ai luat o piatră de pe inimă!

CAION: Pagini îngălbenite de vreme. Cum și-ar fi închipuit „maestrul” Caragiale că o să le mai scoată cineva la lumina zilei? (Ride.)

(Intră un servitor.)

STOENESCU: Ai trecut pe la mine, Ioane?

SERVITORUL: Da, v-am adus pachetul... Și vi s-a lăsat și asta acasă.

(Îi întinde o hîrtie.)

STOENESCU (încremenit): O citație!
 CAION (tresare): Citație?

STOENESCU: Du-te, Ioane. (Servitorul iese. Stoenescu citește citația.) La Curtea cu Jurați, pentru calomnie prin presă... (În panică.) În ce m-ai băgat, Caioane!

CAION: La Curtea cu... (Cu un tremur în voce.) M-or fi citat și pe mine?

STOENESCU (indignat): Auzi întrebare!

CAION (se revoltă): Păi dar ce e prostia asta, domnule? Ce e barbaria asta? Citați la Jurați, pentru o calomnie? Chiar dacă ar fi!... Cine a mai pomenit așa ceva în țara romînească! Aici, de cînd lumea, ne înjurăm, ne pupăm... ne scoatem ochii, ni-i punem la loc... ne unim doi contra unui al treilea... se unește doi cu trei contra lui unu... unu cu trei contra lui doi... și pe urmă: hai noroc, la o țuiculiță! A trebuit să vină asta, ca să strice datina! Auzi, să-i sară bizdicul, pentru că l-am făcut hoț!

STOENESCU (înfrișat): Dar ce sînt eu de vină, în treaba asta?

CAION: Sau eu, dacă l-am prins! (Bate cu palma în file, sigur pe el.) Sus fruntea, șefule, că documentul vorbește!

T A B L O U L 4

De-a lungul rampei, partea dinainte a scenei este despărțită de rest printr-o fișie de lumină; ne aflăm pe culoarul din fața sălii de ședințe a Curții cu Jurați. În umbra care învăluie restul scenei, distingem siluete și mișcările caracteristice dezbaterii unui proces.

(„Amicul”, pe care l-am cunoscut la Gambrinus, iese din umbra sălii de ședințe și, ajuns în lumină, își aprinde o țigară. Apare, pe la arlechin, o doamnă tînără, nostimă și frivolă.)
 FEMEIA ÎN DILEMĂ: O! bonjur...

A început procesul?

„AMICUL” (îi sărută mînușa): Abia acum începe interesant. Pînă acum, Stoenescu a fost scos din cauză... Caion a trimis un certificat că e bolnav... dar Delavrancea a cerut să

fie judecat în lipsă... ceea ce s-a admis, și Curtea se constituie fără jurați.

FEMEIA ÎN DILEMĂ: O! fără?

„AMICUL”: Așa e legea, dacă lipsește inculpatul.

FEMEIA ÎN DILEMĂ: Intrăm?

„AMICUL”: Să mai trag două fumuri...

FEMEIA ÎN DILEMĂ: Vai, știi, nu știam, nu mă decideam dacă să vin sau nu! Așa sînt eu, nedecisă!

„AMICUL”: Saloanele vă spun chiar „Femeia în dilemă”...

FEMEIA ÎN DILEMĂ: Asta mi s-a tras de la întîmplarea aia cu Jenică ș. Costică ...o știi!

„AMICUL”: Am auzit ceva...

FEMEIA ÎN DILEMĂ: Nu duceam trai bun cu Mitică și nu mă decideam cu cine să mă consolez: cu Jenică, sau cu Costică?

„AMICUL”: Și cum ați ieșit din dilemă?

FEMEIA ÎN DILEMĂ: Mi-a picat la așternut... în cărți... Petrică. Însă nici azi nu mă consolez că, din pricina lui, l-am neglijat pe Georgică, de a cărui pasiune nebună n-am aflat decît după ce m-am

măritat cu Ionică, de care m-a scăpat Lică. A fost luptă mare! ...Dar acum, sînt liberă.

„AMICUL”: Știi... pe mine mă cheamă Fănică...

FEMEIA ÎN DILEMĂ (pătimașă): Ah!... cu cine ești dispus să te bați pentru mine?

„AMICUL”: Cu nimeni.

FEMEIA ÎN DILEMĂ (descumpănită): Atunci, eu, între dumneata și cine mă decid? Eu sînt răsplata învingătorilor!... Cine crezi că o să triumfe azi: Caragiale, ori Caion?

„AMICUL”: O să vedem acum, după pledoaria lui Delavrancea.

(Ca și cum ar întredeschide o ușă, „Amicul” își strecoară capul în umbră, peste limita dintre fișa de lumină a culoarului și restul scenei. Făcînd un semn parteneriei, trece cu ea peste această limită, dispărînd în pretoriu. În acest moment, un reflector luminează capul leonin al lui Delavrancea și primele cuvinte ale pledoariei răsună din întunericul sălii de ședințe.)

DELAVRANCEA: Domnule Președinte... Onorată Curte...

T A B L O U L 5

Reflectorul coboară asupra lui Delavrancea, luminîndu-i bustul și brațele întinse către completul Curții. Și, pe cînd culoarul se întuneacă, o parte din sala de ședințe a Curții cu Jurați se luminează treptat și vedem: în fund, pe estradă, masa de judecată, la care stau trei siluete, reprezentînd pe președintele Curții și doi asesori: un jude și un supleant; la dreapta, două-trei bănci pentru public, unde distingem, alături de Caragiale, pe Reporter, Lache, Maché, Stoescu, „Amicul”, Femeia în dilemă, picolo de la „Gambirinus”, servitorul de la redacția „Revistei literare” și șase tipi care reprezintă personaje caragialești. Partea din stînga a sălii de ședințe e încă întunecată. Delavrancea e în picioare, la bară. „Încheiat pînă sus la haina cenușie — așa cum ni-l descrie un coleg al său de barou —, cu jumătate din lavaliera albă aruncată peste gulerul de postav, Delavrancea stă aplecat de mijloc, rezemat de bară în pumnii încheiați, și la început vorbește încet; apoi se va destinde, își va scutura coama, se va înălța drept și amenințător, i se va adînci circumflexul sprincenelor, ochii cenușii îi vor scăpăra, vocea îi va tuna și degetul vestejitor va cădea ca o lamă de eșafod”.

DELAVRANCEA: Vă mărturisesc din capul locului că mă cutremur de greutatea situației în care mă aflu. Oricît de mare ar fi un scriitor, aceasta nu e de ajuns pentru a-l apăra împotriva unei atît de grave acuzații de plagiat. Evidența faptului denunțat public de Caion este atît de zdrobitoare, încît vorbele mele, oricît ar fi de meșteșugite, n-o pot copeși.

(Publicul mimează surprinderea.)

FEMEIA ÎN DILEMĂ (încet, „Amicului”): Îl apără pe Caion?

DELAVRANCEA: Înarmat pînă în dinți cu documente, denunțatorul

lui Caragiale își sprijină acuzarea pe fapte materiale. A anunțat mai de mult că documentele descoperite de el sînt zdrobitoare, că el vor vorbi de la sine și — în adevăr — ele sînt atît de puternice încît vorbesc de la sine, punîndu-ne nemijlocit în fața unui plagiat.

(Surprinderea publicului devine uimire.)

„AMICUL” (încet și satisfăcut, Femeii în dilemă): Grozavă întorsătură: îl înfundă pe Iancu!

DELAVRANCEA: Da! Căci „faptul brutal, documentul — documentul publicat, onorată Curte! se înfăți-

șează zdrobitor pentru Caragiale"! Ce afirmă Caion? Că dramaturgul Caragiale „a furat drama «Năpasta» după o dramă intitulată «Nenorocul», a celebrului dramaturg ungar Kemeny Istvan. Și Caion pune pe două coloane paralele, în «Revista literară», scene din «Năpasta» lui Caragiale și din «Nenorocul» lui Kemeny. Și scenele... da, domnule președinte... da, onorată Curte... scenele, în adevăr — și aceasta este cumplit pentru reputația lui Caragiale — scenele sînt ABSOLUT IDENTICE". (Rumoare în public. Se aude clopoțelul președintelui.) Documentul vorbește de la sine... Pen-

tru a compara, să alegem dintre scenele încriminate și publicate pe două coloane în „Revista literară"... (se aprind, în partea rămasă întunecată a sălii de ședințe, trei linii verticale și paralele, care să sugereze două coloane de ziar alăturate, cea din stînga fiind coloana întâi, cea din dreapta, coloana a doua) scena IX, actul III, din „Nenorocul" lui Kemeny... (deasupra coloanei întâi, se luminează titlul: „NENOROCUL")... și scena VII, actul II, din „Năpasta" lui Caragiale. (Deasupra coloanei a doua se luminează titlul: „NĂPASTA".) Personajele lui Caragiale le cunoașteți:

circuiarului Dragomir și soția lui, Anca. (*Dragomir și Anca, pe care i-am văzut în scena mută evocată de Caragiale față de Reporter, apar în cadrul coloanei a doua.*) În drama lui Kemeny, ei se numesc altfel: pe Dragomir îl cheamă Ștefan; pe Anca, Maria. (*În cadrul coloanei întâi apar Ștefan și Maria, țărani unguri.*) După cum vedeți de la început, cam singura deosebire care ar fi între Ștefanul lui Kemeny și Dragomirul lui Caragiale ar fi că primul are mustața răscuită în sus, iar al doilea o are întoarsă în jos... că primul trage din lulea și al doilea din foită... Dar să vedem cam ce deosebire e între *vorbele* pe care cei doi autori, la o distanță de jumătate de veac, le-au pus în gura personajelor lor...

MARIA: Scoală, Ștefane, c-a sosit ora!

ANCA: Scoală, Dragomire, c-a sosit ceasul!

ȘTEFAN: Ora!

DRAGOMIR: Ceasul!

MARIA: Ora răfuielii! De ce l-ai ucis?

ANCA: Ceasul socotelii! Pentru ce l-ai omorât?

ȘTEFAN: Pentru tine.

DRAGOMIR: Pentru tine.

MARIA: Pentru mine...

ANCA: Pentru mine...

ȘTEFAN: Ca să te iau de nevastă.

DRAGOMIR: Ca să te iau eu...

MARIA: Cum l-ai omorât? Zi!

ANCA: Cum l-ai ucis? Spune!

ȘTEFAN: Mă tot alungai.

DRAGOMIR: Mă tot goneai.

ȘTEFAN: Odată, ții minte?...

DRAGOMIR: Odată, ți-aduci aminte?

ȘTEFAN: ...m-am dat pe lângă tine și ți-am șoptit:...

DRAGOMIR: ...m-am dat pe lângă tine și ți-am zis încet:...

ȘTEFAN: ...Mario! de ce n-ai vrut să-mi fii nevastă?...

DRAGOMIR: ...Anco! de ce n-ai vrut să mă iei pe mine?...

ȘTEFAN: ...Lasă-l pe Nicolae și hai!
DRAGOMIR: ...Lasă-l pe Dumitru și vino!

(*Interpreții rămân nemișcați.*)

DELAVRANCEA: Și așa mai departe, domnule președinte... Sau, rezumînd plastic: ar fi o mai mare deosebire dacă i-am scoate lui Ștefan luleaua din gură și i-am pune-o lui Dragomir? (*Face schimbul cu mîna lui și, arătînd imaginile paralele, conchide.*) Ei! ...cam acesta este tot efortul creator pe care l-a făcut Caragiale, ca să transforme „Nenotrucul” în „Năpasta” și să culeagă lauri și drepturi de autor cu o lucrare furată. Și atunci, față în față cu asemenea dovezi, noi... noi, opinia publică, cititori și spectatori înșelați... ce mai putem face, decît să punem pe Caragiale la zid!

UN TIP (*din cei șase*): Rezon! La zid! (*Aplaudă.*)

(*Clopoțelul președintelui.*)

„AMICUL”: La zid, domnule! Să se mai termine cu dumnealui! Prea ne lua pe toți!

(*Clopoțelul președintelui.*)

LACHE (*uimit*): Nenea Iancu! (*Îndoie.*) Oare?...

MACHE (*idem*): Nu se poa... (*Idem.*) Dar poți să știi?

LACHE-MACHE (*își șoptesc*): Prea e cu ochi și cu sprîncene...

(*În acest timp, Caragiale stă de vorbă cu Reporterul, care a luat note.*)

FEMEIA ÎN DILEMĂ (*izbucînd, pătimașă*): Ah! de ce lipsește Caion? Simt că mă decid! (*Ridicîndu-se.*) Unde stă Caion? (*Țistuită de public, pentru că sună iar clopoțelul președintelui și Delavrancea își scutură coama, se reazăză.*)

(*În timpul diversiunii, imaginile evoacă, și cadrele lor, s-au stins.*)

DELAVRANCEA: Domnule președinte... onorată Curte... Cam așa aș fi pledat, dacă în acest proces aș fi fost apărător al lui Caion și aș fi vrut să dovedesc că marele nostru dramaturg Caragiale a plagiat. PUBLICUL: Cum!... A!...

DELAVRANCEA: Dar întrebarea e: a plagiat Caragiale?... Cu voia onoratei Curți, eu l-aș întreba chiar pe el, pe vechiul meu prieten: cum, Iancule, dacă te-ai ispitit să pritocești textele celor două drame ca să te alegi și tu cu o piesă a ta, atît te-a tăiat capul să inventezi?... să scrii „ceas” în loc de „oră”... „omorît” în loc de „ucis”... „spune” în loc de „zi”... „vino” în loc de „hai”... și să întorci mustața lui Ște-

fan cu virfurile în jos? Și el mi-ar răspunde..

CARAGIALE (*se ridică*): Dacă ați m-a tăiat capul, e că n-am făcut-o cu al meu... ci cu acela al lui Caion!

(*Risete.*)

DELAVRANCEA (*pe când Caragiale se reaşază*): Exact așa mi-ar răspunde, onorată Curte! (*Risete.*) Dar dacă și în fața unei asemenea sărăcii inventive, plăsmuită de capul lui Caion (*arătând spre publicul de pe scenă*), opinia publică — ați auzit-o! — s-a putut îndoi de Caragiale, asta ne arată cât de mare, cât de primejdioasă poate să fie puterea calomniei! Ei bine, ca s-o spulberăm, noi vă rugăm să studiați actele depuse la dosar și care dovedesc că nu există nici măcar o coincidență între cele două drame, necum un plagiat... pentru simplul fapt că o dramă „Nenorocul” și un dramaturg ungur Kemeny Istvan *n-au existat niciodată*, după cum arată rezultatele cercetărilor noastre făcute la Brașov și Budapesta, unde ne-am adresat celor mai erudiți istoriografi literari. Cît despre cele două file cu care Caion a surprins buna credință a lui Stoenescu, ele — expertiza e concludentă — au fost tipărite chiar de pîrît cu litere chirilice și, pentru a părea vechi, îngălbenite la luminare. (*Bea un pahar cu apă.*)

FEMEIA ÎN DILEMĂ (*șoptește „Amicului”, arătîndu-i spre Caragiale*): Cred că mă decid.

„**AMICUL**” (*îi șoptește*): Nu încerca degeaba; e un om sucit: își iubește nevasta.

FEMEIA ÎN DILEMĂ (*verată*): O!...

DELAVRANCEA: Domnule președinte... onorată Curte! Calomnia lui Caion este dovedită. Caragiale „a vegheat jumătate din nopțile sale pentru a ne crea o dramaturgie națională; dar spiritul lui ascuțit și profund a denunțat șarlatania, a zugrăvit zăpăceala și denaturarea spiritului național. Rolul lui a fost de a lupta pentru înăsătoșirea vieții noastre publice. Și cînd el și-a robit tot talentul și toată inteligența pentru fala noastră pătăm, să-l înfățișăm lumii ca pe un fur ordinar? Față de documente din care reiese furtul numai justiția te poate apăra, dacă documentele

sînt false și tu — nevinovat. În concluzie, vă rog să dați calomniatorului osînda ce i se cuvine”. (*Se retrage de la bară.*)

FEMEIA ÎN DILEMĂ (*își frămîntă mîinile*): Atunci... cu mine cum rămîne? (*Privește galeș pe „Amic.”*) „**AMICUL**”: Mă cheamă Fănică...

FEMEIA ÎN DILEMĂ: Ah! profito-rule! (*Se strînge de brațul lui.*) Mergem?

„**AMICUL**”: Sst! Să ascultăm sentința!

(*Se aude clopoțelul președintelui. Toată lumea din scenă privește aten-tă la masa de judecată. Trase în sus cu vreo jumătate de metru, cele trei siluete ale magistraților par că se ridică în picioare. Și se aude, prin difuzor, vocea solemnă a președin-telui.*)

VOCEA PREȘEDINTELUI: Curtea... în virtutea legii... condamnă pe inculpatul Constantin Al. Ionescu, zis Caion... major... la pedeapsa închisorii corecționale pe timp de trei luni de zile și la cinci sute lei amendă... (*vocea începe să se piar-dă*) în folosul statului, cu aplicarea artico...

(*Scena se întuneacă și la arlechin, în lumină, apare Caion, rinjind bat-jocoritor.*)

CAION (*către spectatori*): Ei aș! Asta s-o credeți dumneavoastră... Ce e aia „în virtutea legii”? Ce e aia „lege”? Dar ce, sînt de la plug sau de la strung, ca să mi se aplice legea? Sau poate sînt singur pe lume?... sînt copilul nimănui?... Dar ce, a murit nenea Cațavencu? (*Apare personajul care reprezintă speța Cațavencu.*) Sau nenea Farfuridi? (*Apare personajul care re-prezintă speța Farfuridi.*) Sau ne-nenea Dandanache? (*Apare persona-jul care-i reprezintă speța.*) Sau ne-nenea ET CAETERA? (*Apare întreg restul juraților — și personajele care vor juca, și cele mute — și intră toți în întunericul scenei.*) Ori poate ați uitat că s-a nimerit ca prim-ministru al țării să fie tocmai nenea Mitiță Sturdză? (*A rămas singur. Înain-tează spre mijlocul rampei.*) Și cum au zis? „Caion condamnat”? (*Izbucnește în ris, apoi.*) Numai că eu am făcut opoziție, și azi... pen-tru că mă prezint... se judecă cu jurații... Îi auziți? Tocmai li se ia jurămîntul...

(Se întunece şi sala. Se aud, din scenă, cele douăsprezece voci ale juraţilor, care strigă solemn şi pe rînd : JUR !)

(Lumină în sală şi pe scenă. Acum, sala de şedinţe a Curţii cu Juraţi e văzută din alt unghi. Masa de judecată nu mai e vizibilă ; o bănuim în culisa din stînga. În dreapta scenei se află cele două-trei bănci ale publicului, cu faţa spre stînga. În fund-mijloc, deci la stînga mesei de judecată, se află estrada pe care, pe două bănci în amfiteatru, stau, cite şase, juraţii. Primul jurat — personajul care reprezintă speţa lui Caţavencu — e cel care ocupă capătul din stînga al primei bănci. Juraţii din banca a doua sînt figuranţi şi, la rigoare, pot lipsi. Caion stă într-o parte a scenei, în picioare, alături de avocatul apărării. Caragiale, cu Delavrancea lîngă el, se ridică numai cînd vorbeşte. În public vedem pe Reporter, „Amicul“, Lache, Mache, Femeia în dilemă — întorcînd „Amicului“ spaţele —, pe Stoescu, pe picolo de la „Gambrinus“ şi pe servitorul de la redacţia „Revistei literare“.)

VOCEA PREŞEDINTELUI : Chiar din declaraţia dumitale, domnule Caion, reiese că ai vrut să te răzbuni pe domnul Caragiale.

CAION : „Dumnealui m-a insultat prin «Moftul Român» domnule preşedinte, făcîndu-mă de tot risul prin cuvinte pe care nu le pot reproduce înaintea Curţii“.

CARAGIALE : De ce se jenează domnul Caion ? Onorata Curte citeşte regulat „Moftul Român“.

(Risete : ale celor care „ţin“ cu Caragiale.)

PRIMUL JURAT (se ridică) : Rog pe domnul preşedinte să întrebe pe domnul Caragiale de ce l-a atacat pe domnul Caion ca scriitor ?

DELAVRANCEA : Domnule prim-jurat, Caragiale luptă de o viaţă întreagă împotriva racilelor decadente, care sapă literatura romînească şi ne strîmbă limba.

AVOCATUL APĂRĂRII : Domnii juraţi ar dori totuşi să ştie dacă domnul Caragiale recunoaşte în domnul Caion un june cultivat...

DELAVRANCEA : De ce, colega ? Pentru că a anunţat o mulţime de volume pe care nu le-a scris ?

AVOCATUL APĂRĂRII : Mă rog, e un june cultivat ?

CARAGIALE : Şi încă ce „băiat cu carte !... Un adevărat enciclopedist ! Ştie din toate cite nimic !“

AVOCATUL APĂRĂRII (enervat de risetele publicului) : Cu asemenea ironii l-a provocat pe Caion ! Oare Caion nu este un scriitor ?

PRIMUL JURAT : La asta am dori să răspundă domnul Caragiale.

CARAGIALE : Vă răspund... „De la o vreme se-ntîmplă în lumea romînească, dovedit cu date statistice, un fenomen ciudat : se nasc oameni de talent artistic în proporţie covîrşitoare asupra numărului populaţiunii“.

AVOCATUL APĂRĂRII : Unde vrei să ajungeţi, domnule Caragiale ?

CARAGIALE (mucalit) : La Caion... (Risete.) „Dacă în alte părţi ale lumii se constată, să zicem la o sută de născuţi, unul de talent, la noi proporţia este răsturnată : numai unul e fără talent dintr-o sută de născuţi. Avem, care va să zică, la naşteri 1% fără talent. Numai aşa putem înţelege cum unele şcoale înalte produc mult mai mulţi scriitori decît cititori“.

(Risete.)

VOCEA PREŞEDINTELUI : Pentru a încheia interogatoriul, domnule Caion, „stăruieşti că domnul Caragiale a plagiat ?“

CAION (cu impertinenţă) : Da, domnule preşedinte. „Stăruiesc că domnul Caragiale a plagiat“.

VOCEA PREŞEDINTELUI : Domnul procuror are cuvîntul.

VOCEA PROCURORULUI : Totul e clar, domnule preşedinte. „S-a făcut dovada neexistenţei lui Kemeny şi deci a existenţei calomniei. Foile cu litere chirilice sînt dovada cea mai evidentă“ — întărită prin expertiză — „a calomniei. În consecinţă, vă rog să daţi un verdict de culpabilitate“.

VOCEA PREŞEDINTELUI : Apărarea are cuvîntul.

AVOCATUL APĂRĂRII : Domnule preşedinte... onorată Curte ! „E straniu acest proces în care se cere băgarea în puşcărie a cuiva pentru că a acuzat de plagiat“.

DELAVRANCEA (se ridică) : Desigur ! Ar fi mai puţin straniu, colega, dacă am băga în puşcărie pe administratorii lui Caragiale, care îl acuză de originalitate !

(Risete.)

AVOCATUL APĂRĂRII: „La noi rominii, mai ales...

DELAVRANCEA: Unde înjurătura e slobodă...

AVOCATUL APĂRĂRII: ...nu se admite să se facă ceea ce s-a făcut de către domnul Caragiale, cînd poporul nostru zice: «Gura lumii numai pămîntul o astupă».

CARAGIALE: Dacă vă referiți la gura mea, domnule avocat, vă fac o prorocire: cred că nici pămîntul n-o s-o astupe!

DELAVRANCEA: Da, da!... va vorbi peste veacuri!

AVOCATUL APĂRĂRII: Poate, domnule Delavrancea... dar eu mă referisem la gura lui Caion.

DELAVRANCEA: Ei! ... pe a lui, sperăm s-o astupe dreptatea verdictului!

AVOCATUL APĂRĂRII: Dar „este drept să facem din Caion un client al oanei? Un eveniment se judecă avînd în vedere mediul în care s-au petrecut faptele. Caion este victima mediului social în care trăiește“.

CARAGIALE (se ridică impetuos): Da! În asta sînt de acord cu domnul avocat al apărării! Caion a comis, cu impertinență, un fapt pe care legea îl condamnă. Dar adevărații vinovați sînt acei care au stat și stau în spatele lui. Condamnîndu-l pe el, onorată Curte, condamnați manevrele lor! ... A spus aici prietenul Delavrancea că rolul meu a fost să lupt pentru însănătoșirea vieții noastre publice. Dar, pentru asta, a trebuit să demasc și să lovesc! Pe un Caion oarecare? Nu! (Se întoarce brusc spre jurați, stă drept în fața lor și îi scrutează.) Ci pe acei care stau în umbra unui Caion oarecare ... pe acei care l-au educat în moravurile lor, folosindu-i invidia și necinstea ca pe un instrument prin care să se reverse ura și răzbunarea lor! (Face un pas spre jurați, care au o tresărire.) Nu cu un Caion oarecare mă judec eu azi, aici! Procesul care s-a dezlănțuit prin el nu este între mine și el! (Jurații se lasă pe spate, ca pentru a se pune în gardă, înfricoșați de atitudinea lui agresivă.) Chiar dacă dispăre el din această incintă, procesul merge înainte! (Partea din stînga a scenei, unde se află Caion ca avocatul său, intră în umbră, și amîndoi dispar.) Chiar dacă dispăre completul de judecată, procesul merge înainte! (Se stinge

lumina din culisa stîngă.) Chiar dacă dispăre publicul, procesul merge înainte! (Partea din dreapta a scenei, unde se află publicul, intră în umbră, și toată lumea aceasta dispăre, împreună cu Delavrancea. Lumina se întărește pe centrul scenei, asupra juraților.) Pentru că procesul care s-a deschis și care mocnea de mult este între voi, generatorii morali ai „caionilor“ de tot felul, și mine! (Jurații se ridică brusc în picioare. Trebuie spus că estrada pe care stau băncile lor are linia curbă a unei rampe.) Proiectați pe fila istoriei, stăm singuri, față în față ... așa cum am stat cu voi. (Ridicînd un creion în sus.) Și cu bisturiul asta în mînă, la masa mea de scris! Stați jos! (Jurații se reazăză. Lumina care cade asupra lor — venită din rampa estradei — are o tentă convențional-teatrală, iar Caragiale se așază într-un fotoliu de teatru. Primului jurat.) Dumneata, domnule prim-jurat, cum te numești? Mi-a scăpat numele, cînd s-a făcut apelul juraților.

PRIMUL JURAT: Aristide Anghel.

CARAGIALE (il privește printr-un mic binoclu): Nu e adevărat, Dumneata ești Cațavencu.*

(Toți jurații se apleacă spre el, să-l vadă bine la față.)

PRIMUL JURAT: Eu, Cațavencu?!

CARAGIALE: Dacă nici eu nu te-oi cunoaște!

PRIMUL JURAT: De ce sînt Cațavencu? Pentru că ideile mele politice fiind foarte ... fiind prea ... fiind ultraprogre...

JURAȚII (intr-un hohot de ris): Ele!

PRIMUL JURAT (către jurați): Ce v-a găsit, stimabililor?

CARAGIALE: Te-au recunoscut!

PRIMUL JURAT (către jurați): Eu. Cața...?!

JURATUL III (cu satisfacție rea): Cața! Cața! (Ride.)

CARAGIALE (primului jurat): Ești sau nu proprietarul unui ziar liberal, căruia-i zici independent ca să arunci praf în ochii cetățenilor naivi?

* Pentru ca cititorul să poată urmări fără efort scera care urmează, îi indicăm ce spețe caragialești reprezintă și ceilalți jurați: Juratul II — Dandana — Juratul III — Farfuridi; Juratul IV — Trahanache; Juratul V — Titircă; Juratul VI — Pristanda, Ipingescu.

PRIMUL JURAT (cinic și sfidător):
Sînt, stimabile! Și?

CARAGIALE: Ești sau nu președintele unei societăți economice care, sub pretextul patriotic al încurajării industriei române, exploatează munca a sute de oameni?

PRIMUL JURAT: Trecînd peste toate insinuările, sînt, stimabile, sînt! Și?

JURATUL III (are un ton vag cîntat):
Și de-aia, onorabile, de-aia îți spune lumea Cațavencu! (Cu sic.) Na!

PRIMUL JURAT (îl imită ca ton):
Și dumitale, stimabile, dumitale îți spune lumea Farfuridi! (Cu sic.) Na!

JURATUL III: Eu, Farfuridi?!

JURATII (într-un hohot de ris): Farfuridi!

JURATUL III (primului): Poate-mi spui dumneata așa, care mă combată ca conservator ce sînt, care ți-am fost contracandidat în alegeri!

(Juratul II, care părea cam adormit, tresare și ride ascuțit.)

JURATUL III: Și de ce să-mi spuie lumea Farfuridi?

PRIMUL JURAT (arătînd spre Caragiale): Pentru că ești prost ca Farfuridi al dumnealui!

JURATUL III (arătînd spre Caragiale):
Și dumneata ești canalie, ca Cațavencu al dumnealui!
(Juratul II ride ascuțit.)

PRIMUL JURAT { (de unde erau gata să se încaiere, se întorc furioși spre II, care e între ei):
JURATUL III { De ce rizi, stimabile (onorabile)?

JURATUL II (lui Caragiale): Întrebă-mă dumneata, neicursorule, să-ți spui. (Ride ascuțit.)

CARAGIALE: Știu ei bine de ce rizi! (Către Primul jurat și către Juratul III.) Nu v-a suflat mandatul de deputat, în ultimele alegeri? Este?

PRIMUL JURAT { (cu pumnii ridicăți spre II): Este!

JURATUL II (lui Caragiale): Păi niți nu se putea altfel, domnule Caion.

CARAGIALE: Eu sînt Caragiale.

JURATUL II: Că eu ... vorba țeaa, marcant ... care eu în toate Camerele ... cu toate partidele ...

CARAGIALE (îl înșină mucalit): Ca ruminul imparțial ...

JURATUL II: Chiar așa, chiar așa, domnule Caion!

CARAGIALE: Eu sînt Caragiale.

JURATUL II: Caradziale? (Se uită nedumerit în dreapta și în stînga; apoi, indicînd pe Caragiale cu arătătorul.) Si dumneata?

CARAGIALE: Eu, eu sînt Caragiale... reclamantul în procesul pe care-l judeci dumneata acum cu o minte atît de răsărită... Caion e pîritul, pîritul!

JURATUL II: Aaaaa, da! am prițput. (O clipă.) Și de țe te-a pîrit?

CARAGIALE: Eu l-am pîrit pe el!

JURATUL II: Păi ziți că el e pîritul!

CARAGIALE: Da, pentru că l-am pîrit eu!

JURATUL II (între dinți): Țsta o-n-toarțe mereu ... (O clipă.) Si-atunți, el te-a reclamat că l-ai pîrit?

CARAGIALE: Nu! Eu l-am pîrit că m-a reclamat ...

JURATUL II (tăind și, între dinți): Țsta-i zevzec rău... (Tare.) Va să zică el e reclamantul si eu te tot întreb de țe te-a pîrit si văd că te dai după usă cu răspunsul! (Supărat.) De țe te-a reclamat?

CARAGIALE: Dacă m-ai întrerupt... M-a reclamat opiniei publice că aș fi plagiat.

JURATUL II (mirat): Cum! așa, hodoronca-tronca, fără să-ți stoarcă întîi țeva bani ca să nu te reclame?

CARAGIALE: Vezi, la asta nu s-a gîndit.

JURATUL II (indignat): Asa prost a fost? În loc să te aibă la mîină si să te frețe să-ți țeară țe voia cînd voia, el te-a dat de gol si nu te mai poate strînzde cu usa? (Juratului IV.) Eu, pentru asta, l-as condamna pe loc!

JURATUL IV: Ai puținică răbdare.

CARAGIALE: Auzi? Puținică răbdare... (Îi face un semn să aștepte.) Un moment... (Se ridică și vine la rampă. Publicului.) Vă iau martori, să nu spuneți pe urmă că am născocit; oricît de timpîți sau de canalii vre-i să-i faci în literatură, tot nu-i nimeresti așa cum îi face viața! (Se întoarce la fotoliu și se reazăză. Lui II.) Bravos, domnule Ix!

JURATUL II: Manțiu mă cheamă.

JURATII (hohot de ris).

CARAGIALE: Ssss, domnilor... lăsați-l să se creadă Manciuc... (Lui II.) Da, domnule Ix! Ești o forță... o culminație... o sinteză!

JURATUL II: Nu-i așa? (Se umflă în pene.)

CARAGIALE: Nici nu se putea ca dumneata să nu fii mai indicat decît

dumnealor pentru mandatul de deputat!

PRIMUL JURAT { De ce mai indicat JURATUL III { decît noi?

CARAGIALE: Pentru că vă e inferior! E o sinteză!

JURATUL II (îi place cuvîntul): Sinteză, neicursorilor!

JURATUL VI: Rezon! Curat sinteză! (Dar se vede că n-a priceput. Adaugă încet, către juratul V.) Strașnic prim-ministru ar fi Manciu! Să-l pupi în bot și să-i papi toți!

PRIMUL JURAT (se ridică furios, amenințînd cu degetul pe Caragiale): Aha! te-am prins, bătrîne intrigant! (Juraților.) Acum pricepeți de ce îl ridică pe dumnealui? Ca să ne învrăjbească și mai rău între noi, pe noi, liberalii și conservatorii... (arătîndu-se pe el și pe III)... pe mine cu dumnealui... (arătînd pe IV și V)... pe dumneata cu dumnealui! Asta a făcut toată viața! Cînd a scris la liberali a înjurat pe conservatori și cînd a scris la conservatori a înjurat pe liberali! (Lui Caragiale.) Este?

CARAGIALE: Nu este... Sau este, cu o rectificare: cînd am scris la liberali, am înjurat pe conservatori și pe liberali; cînd am scris la conservatori, am înjurat pe liberali și pe conservatori. (Mucalit.) Ca românul, imparțial!

PRIMUL JURAT: Ne-a atacat pe toți! Și ne-a făcut de ris! Azi, unde ne ducem, umblăm cu poreclele cu care ne-a procopsit dumnealui, ca niște ciini cu tinichelele de coadă! Eu Cațavencu... dumneata Farfuri-di... dumneata Trahanache... dumnealui Titircă...

JURATUL V: Eu nu sînt cherestegiu!

PRIMUL JURAT: Te-ai ajuns, ești petrolist... dar pentru dumnealui tot Titircă ai rămas!... (Arătînd pe juratul VI.) El, Pristanda sau Ipingescu! iar ei, muții din spate (arată figurația) Caracudi, Grimea, Leonida, Coriolan, Gudurău și Marius Chicoș! Toți cu pecetea pe frunte!

JURATUL II (superior și fericit): Nu-mai eu: Sinteză!

PRIMUL JURAT: Și mulți alții... Așa cum ne-a atacat pe noi, l-a atacat și pe Caion, aruncîndu-l în brațele noastre. (Lui Caragiale.) Crezi că n-am fi fost mai bucuroși ca un scriitor cu tăișul dumitale să fie de-al nostru? Dar iată că lumea

pe care ai batjocorit-o se întoarce azi împotriva dumitale.

CARAGIALE: S-a întors de mult.

PRIMUL JURAT: Numai că dumneata ne-ai judecat destul un sfert de veac; azi te judecăm noi!

JURATUL V: Să te luăm noi de scurt și să te întrebăm: ce poștești, musiu?

JURATUL VI: Rezon!

PRIMUL JURAT: Pînă te-ai ivit dumneata, eram toți liniștiți. Eu îmi vedeam de ziarul meu, de societățile mele...

JURATUL IV: Eu de comitetele mele...

JURATUL III: Eu de discursurile mele...

JURATUL VI: Eu de „condeiele” mele... (Face cu mina la stînga.)

PRIMUL JURAT: Liniștiți în viața publică... și în cea particulară. (Către juratul V.) Să spună stimabilul... Cînd plecai la sonde, îți luai secretarul cu dumneata?

JURATUL V: Nu-l luam, că-i secretar particoler... și cu cine era s-o las pe dumneaei în București?

JURATUL IV: Eu n-o lăsam cu Fănică?

PRIMUL JURAT (tunător): Dar acum, mai puteți face așa?

JURAȚII IV și V: Da' de unde!

PRIMUL JURAT (ca mai sus): Că ce vă-ntreabă lumea?

JURAȚII IV și V (împreună, cu o veche nedumerire): „Ce-i cu legătura prăzului?”

PRIMUL JURAT: Auziți, domnilor? „Ce-i cu legătura prăzului!?”

JURATUL IV (lui V): Eu n-am priceput niciodată ce e cu legătura asta prăzului.

JURATUL V: Uite asta mi-e crucea: nici eu!

PRIMUL JURAT: Dar, de cînd s-a ivit dumnealui și s-a băgat în treburile noastre...

JURAȚII (afară de II, care-și gustă senin superioritatea): De ce te-ai băgat în treburile noastre?

CARAGIALE (cu un zîmbet, subtil ca o insinuaire): Speram să vi le stric...

PRIMUL JURAT (triumfător): Imposibil!

CEILALȚI (afară de II, triumfători): Imposibil!

PRIMUL JURAT: De trei ori imposibil! Pentru că ai uitat un lucru, bătrîne intrigant; că, în împrejurări ca acestea, noi facem ca micile noastre pasiuni să dispară, și, romîni mai mult sau mai puțin onești, ne

32
www.cimec.ro

T A B L O U L 6

Cînd se luminează scena ne aflăm în cadrul de la început și Caragiale stă de vorbă cu Reporterul, amîndoi în picioare.

REPORTERUL: Iubite maestre... după achitarea lui Caion, mi-ați declarat că ați socotit purtarea lui doar ca o impertinență de copil.

CARAGIALE (puțin distrat, dar mai ales reținut): Da... da... așa ți-am declarat...

REPORTERUL: N-ați fost prea generos?

CARAGIALE: După cum a spus și un apărător al lui, Caion nu e decît o victimă. Înțelegi, mediul...

REPORTERUL: Totuși... știți că el continuă să vă calomnieze?

CARAGIALE (cu o nuanță de ironie amară): Acum... nu-i așa? Are tot dreptul. De altfel, „insulele sînt un fel de omagiu de-a-ndoaasele adus talentului“.

REPORTERUL: Pretinde că ați plagiat și „Scrisoarea“... și „D-ale carnavalului“...

CARAGIALE (mucalit): Cu plagiatul, ca și cu altele... greu e pînă începi...

REPORTERUL: Ați văzut ultima lui broșură: „Originalitatea domnului Caragiale — Două plagiate“?...

CARAGIALE: Sînt unii oameni care, nitam-nisam, s-au obișnuit să urle. Or, eu știu că „nici lupii nu urlă vara — și, cît mă privește, eu mă mir de ce urlă și iarna: blană au, iar lemne... slavă Domnului!... destule în pădure“. Totuși, urlă... Atunci, de ce să nu urle degeaba și oamenii?

REPORTERUL: Asta e tot ce spuneați?

CARAGIALE: Dragul meu, mediul... Dumneata știi ce sînt termitelile?

REPORTERUL: Niște insecte...

CARAGIALE: Da... dar niște insecte care fac școală!

REPORTERUL: Școală?!

CARAGIALE: Vino la conferința mea despre termite și o să te lămurești.

REPORTERUL: Conferință? Cînd?

CARAGIALE: Păi uite... să nu lăsăm treaba de azi pe mîine. Chiar acum! (La arlechinul din dreapta apare un scaun. Caragiale invită pe Reporter.) Poftim, ia loc.

(Din podul scenei coboară, pînă la înălțimea umerilor lui Caragiale, o planșă zoologică reprezentînd — în ge-

nul caricaturilor epocii — cîteva termite cu capete de om: capete în care recunoaștem pe al lui Mitiță Sturdza, al lui Caion (mai mic), înmulțit și în alți „caioni“ identici, cît și ale unor personaje caragialești. De planșă e agățată o nua. Lumina cade pe planșă și pe Caragiale.)

CARAGIALE (se adresează publicului):

Doamnelor! Domnișoarelor! Domnilor!... Dacă aș fi un conferențiar de meserie, aș începe cu o introducere care ar fi cu atît mai interesantă cu cît mi-ar da posibilitatea să vă explic în mod savant și amănunțit ce este o introducere. Dar fiindcă eu vreau să vă vorbesc despre termite, m-am gîndit să fiu mai original și să încep cu întrebarea: *ce sînt termitelile?*... intrînd astfel direct în subiectul conferinței mele... Deci, ce sînt termitelile? (Ia nua și urmărește pe planșă.) Niște insecte „cu aripioare străvezii înăuntrul cărora se vede o țesătură deasă de firisoare nervoase. Ele trăiesc în societate întocmită, ca și furnicile. Toate termitelile sînt săpătoare... dar și constructoare... Adică: sapă orice a clădit omul, ca pe ruinele clădirilor omenești să-și clădească ele cuiburile lor. Trăiesc rozînd din tot ce le iese în cale și de aceea sînt cel mai mare vrăjmaș al omului. Termitelile lucrează pe ascuns de ochiul oamenilor; de aceea, lucrarea termitelor este numită „o lucrare ocultă de destrucțiune“. Își sfredelesc galerii pe sub pămînt pînă la temeliiile locuințelor; pe urmă suie, intrînd prin podele; se năpustesc asupra mobilelor și proviziilor de orice fel; și atacă tavanurile, pînă ajung la acoperiș (își arată capul), ca să-l roază și pe acesta!... Lăcrează însă cu multă băgare de seamă să nu dea cumva de lumină — și respectă cu cea mai mare grijă suprafața obiectelor atacate, mulțumindu-se să le golească pe dinăuntru... Acuma, înțelegeți dumneavoastră ce înseamnă o clădire de-a noastră, științifică sau literară, o lucrare în

care ai pus de toate... de pildă, cum pun eu în lucrările mele... (*arată diverse capete pe planșă*) la care vin termitelile pe întuneric, să le găurească !... Ei bine, doamnelor, domnișoarelor și domnilor... de unde au învățat termitelile toate astea ? Păi, după cum le vedeți, pe lângă trup au și cap. (*Arată.*) Un cap mai mare... unul mai mic... după cum sînt unele învățători, altele învățăcei... Vedeți termita asta bătrînă ? Seamănă cu primul nostru ministru, domnul Dimitrie Sturdza, zis și Mitiță.. O vedeți pe asta tînără ? E leită capul lui Constantin Al. Ionescu, zis Caion... Or, nu era să învețe Sturdza de la Caion, capra de la iadă... Iada a învățat de la capră... (*Arată pe Sturdza.*) Dumneaei... adică dumnealui mi-a respins volumele de teatru de la premiul Academiei, nu numai pentru imoralitate, dar — vă rog, rețineți ! — și pentru tendință anti-națională !... Ați reținut ? Atunci vă pot spune, în paranteză, că Mitiță Sturdza este tatăl viitorului colonel trădător Alexandru Sturdza... (*Se uită la ceas.*) Încă două... adică douăzeci de cuvinte... „Ce n-au încercat oamenii, ca să stîrpească soiul acesta blestemat de insecte ! Se pare că un efect bun ar avea gazul de clor pur... Dar leacul mîntuitor trebuie dus pînă în adîncul răului... pînă acolo de unde începe totul... acolo unde se ascunde capra... Poate primele încercări să nu izbutească pe deplin ; poate că, nimicind un cuib, două, ici-colo, să te pomenesti că se ivesc mai multe în alte părți. Nu trebuie un moment de repaos și de îngăduială : după ele, fără preget ! Scotoceste mereu pretutindeni și, unde simți că mai mișcă, nu le da pas ; trage-le cu clor pînă la saturație, pînă isprăvești odată cu ele“... ca să nu se mai cuibărească... să nu mai sape... să nu se mai cuibărească... (*Intuneric. I se mai aude vocea îndepărtată.*)... să nu se mai cuibărească... să nu mai sape... să nu se mai cuibărească...

(Cînd se face lumină, cortina e lăsată.)

București, 2 aprilie 1962.

Ilustrații de VAL MUNTEANU

